

международных отношений с точки зрения обеспечения режима нераспространения оружия массового уничтожения. Следует отметить, что это проблема, решение которой напрямую зависит от определения целей иранских властей в реализации своего ядерного потенциала. Поэтому представляется вполне естественным, что ядерную программу Ирана следует рассматривать через призму геополитических ориентиров Ирана в ближневосточном регионе и формирование альянсов «за» и «против», которые выходят далеко за рамки региона.

Ключевые слова: Иран, ядерная программа, геополитика, США, страны Персидского залива, Израиль, ближневосточный регион.

Krivchun E. The geopolitical context of the nuclear program of the Islamic Republic of Iran

Iran's nuclear program is categorized as the most pressing problems of contemporary international relations in terms of non-proliferation of weapons of mass destruction. Note that this is a problem whose solution depends on the definition of the objectives of the Iranian authorities in the implementation of its nuclear capability. It is therefore quite natural that Iran's nuclear program should be viewed through the prism of geopolitical orientations of Iran in the Middle East and the formation of alliances «for» and «against» that go far beyond the region.

Key words: Iran 's nuclear program, Geopolitics, United States, Gulf States, Israel, Middle East.

Надійшла до редколегії: 1.03.2014

УДК [32-021.387.01:330.34]:303.442.3

А.С. Панарін

Львівський національний університет імені Івана Франка

«СОЦІАЛЬНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ІНДИКАТОРИ ПОЛІТИЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ.»

Проблематика політичної стабільності є однією з найважливіших дослідницьких проблем сучасної політичної науки. Питання політичної стабільності не виникає сама по собі – тиск середовища, як внутрішнього так і зовнішнього, на політичну систему є тією умовою, яка примушує існуючу владу шукати нові способи та джерела стабілізації системи. Одним із найважливіших аспектів дослідження даної проблеми є визначення факторів та формування системи індикаторів, які впливають на формування політичної стабільності та дадуть змогу дати приблизну оцінку її стану. В даному дослідженні, на підставі аналізу досліджень західних вчених та політичної практики, зроблено спробу визначити особливості впливу соціально-економічних факторів (рівня економічного розвитку, динаміки росту ВВП, соціально-економічної нерівності та етно-лінгвістичної фрагментації) на політичну стабільність.

Ключові слова: політична стабільність, фактори політичної стабільності, індикатори політичної стабільності.

Систематично оцінку політичної стабільності лише у другій половині минулого століття почали проводити різні міжнародні організації. Цей факт відображає загальне визнання важливості того факту, наскільки якісною є робота інститутів влади у вирішенні проблем, з якими стикається сучасне суспільство, а також, що проблема визначення і оцінки політичної стабільності є одним із пріоритетних питань політичної науки, яке також має прикладне значення. Це зумовлюється тим фактом, що приблизні оцінки, а також можливість моделювання і прогнозування політичної стабільності дає змогу оцінити існуючі та можливі ризики, і приймати ефективні політичні рішення. Тому ряд міжнародних організацій та аналітичних центрів проводять власні дослідження і розробляють індекси оцінки рівня політичної стабільності на основі інтегральних показників, які відображають певні аспекти якості суспільно-політичного життя країн.

Економічні індикатори займають важливе місце в системі оцінювання політичної стабільності багатьох індексів, зокрема:

1. Ріст національного продукту на душу населення у відсотковому значенні. Розробники моделі дослідження політичної стабільності Political System Stability Index – Д. Хендель, Г. Вест, Р. Медоу, [1] вважають, що цей показник відображає здатність влади задовольняти економічні потреби населення своєї держави, а також здатність правлячої верхівки забезпечувати сприятливий політичний клімат для економічного розвитку.

2. Рівень міжнародної торгівлі. Працівники Дослідницького центру політичної нестабільності [2], вносять в оцінку політичної стабільності даний індикатор, оскільки висока частка експорту у показниках ВВП визнається фактором, який позитивно впливає на політичну стабільність країни.

3. Нерівномірність економічного розвитку та рівень економічної нестабільності входять в базу індикаторів «Індексу неіздатності держав» (Failed States Index), який розробили спеціалісти вашингтонського незалежного дослідницького центру The Fund for Peace. Вищезазначені індикатори характеризують здатність/нездатність діючої влади контролювати економічну ситуацію в державі [3].

4. Динаміка ВВП, рівень безробіття і рівень доходів на душу населення (вимірюється ВВП на душу населення). Дані індикатори розраховуються при оцінюванні політичної стабільності аналітичним центром the Economist Intelligence Unit при міжнародному журналі the Economist [4].

Дані індикатори ґрунтуються на тому, що сучасні економічно розвинені суспільства зазвичай більш стабільні і можуть набагато легше пережити наслідки економічних проблем, крім того, в них спостерігається менше внутрішніх конфліктів. Одним із перших у ХХ ст. цей факт підтвердив у своїх дослідженнях Б.М. Рассет, які показали, що економічний добробут пов'язаний з політичним порядком: у восьмирічний період між 1958 і 1965 рр. в бідних країнах відбулося в чотири рази більше конфліктів, ніж у багатих країнах; 87 % бідних країн постраждали від значних спалахів внутрішніх конфліктів порівняно з 37 % багатих країн [5].

Таблиця №1 Рівень ВВП на душу населення і конфлікти (1958–1965) [6]

Економічна Група	Число Країн	Число країн в яких зафіксовано конфлікти	Частка від обраних країн у %	Число Конфліктів у групі	Рівень конфліктності для всіх країн даної групи
Дуже бідні	38	32	87	72	1,9
Бідні	32	22	69	41	1,3
Середній рівень	37	18	48	40	1,1
Багаті держави	27	10	37	11	0,4
Всього	134	82	60	164	1,2

З вищенаведених результатів дослідження зрозумілим є те, що країни з високим рівнем економічного розвитку характеризуються більш високим рівнем політичної стабільності. Якщо прийняти, що цей зв'язок є вірним, то очевидно, що поширення масових комунікацій, індустріалізація, економічне зростання, урбанізація повинні призводити до зростання політичної стабільності. Однак ці переконливі висновки стосовно даної кореляції невірні. Прямий зв'язок між бідністю і економічною відсталістю, з однієї сторони, і нестабільністю та конфліктами, з іншої, слід визнати помилковим. Якщо бідні країни виявляються нестабільними, то це не тому, що вони бідні, а тому, що вони прагнуть підвищити рівень економічного добробуту. С. Хантінгтон зазначає про існування підстав вважати, що причини нестабільності в цих країнах кореняться в процесах економічної модернізації, а не у соціально-економічній відсталості. Багаті країни зазвичай більш стабільні, ніж ті, які стоять на нижній щаблях соціально-економічного розвитку, але найбідніші країни, ті, які знаходяться на найнижчих сходинках міжнародної економічної системи, менш схильні до конфліктів і нестабільності, ніж країни, розташовані безпосередньо над ними [7].

На початку 1960-х років Світовий банк відніс шість з двадцяти Латиноамериканських республік до числа «бідних», що передбачало рівень валового національного продукту на душу населення менше 250 доларів. У шести країнах з тієї двадцятки у 1966 р. спостерігалися затяжні громадянські конфлікти. Але тільки одна країна, Болівія, потрапила в обидві категорії. Імовірність заколотів в тих латиноамери-

канських країнах, що не входили в категорію бідних країн, була вдвічі вищою, ніж у тих, які вважалися бідними. Аналогічно 48 із 50 африканських країн були віднесені до числа бідних і в одинадцяти з них відбувалися збройні конфлікти. Але збройні конфлікти, які мали місце в 11 країнах, були пов'язані, у чотирьох випадках, із збереженням колоніального правління (прикладом є Мозамбік, Ангола), а в інших семи - з яскраво вираженими плеємною і расовою диференціацією населення (як у Нігерії та Судані). Колоніальний статус та етнічна неоднорідність виявилися більш суттєвими підставами для передбачення спалахів бунтів, аніж бідність.

На користь відсутності вираженої прямої кореляції між бідністю і нестабільністю свідчать і інші дані викладені у дослідженні Т. Гурра і Ч. Руттенберга, зокрема найбільший рівень нестабільності спостерігався не в найбідніших країнах, а в тих державах у яких показники ВВП на душу населення були нижче середнього. При значенні показника ВВП на душу населення середнього рівня «розміри» насильства істотно знижувалися [8].

Окрім того, що соціальний та економічний розвиток породжує політичну нестабільність, рівень нестабільності залежить і від темпів самого економічного розвитку. Досвід європейських (особливо скандинавських) країн показує, що там де «індустріалізація проходила швидко, породжуючи різкі розриви між доіндустріальною та індустріальною стадіями, новосформовані рухи робітників носили більший екстремістський характер [9]. Кореляція комбінованого індексу швидкості змін, розрахованого за шести з восьми індикаторів модернізації (початкова і середня освіта; спожите число калорій; вартість життя; охоплення ЗМІ; дитяча смертність; урбанізація; грамотність; дохід) для 67 країн в період 1935-1962 рр., з політичною нестабільністю в цих країнах в період з 1955 по 1961 р. склала 0,647. Таким чином впливає наступна залежність - чим вищі темпи змін у напрямку економічного поступу, тим вищим є рівень політичної нестабільності, оскільки, коли країна знаходиться в стані переходу та економічної модернізації вона стає відкритою для впливу сучасного світу; є соціально відірваною від традиційного укладу; піддається тиску у напрямку економічних, соціальних і політичних змін; активно впроваджує нові способи виробництва товарів і послуг; виникає чітко виражена фрустрація викликана процесом модернізації взагалі і особливо нездатністю уряду задовольнити зростаючі очікування серед населення» [10].

Економічний розвиток, імовірно, підвищує здатність суспільства задовольняти зростаючі прагнення і тим самим повинен зменшувати соціальну незадоволеність і породжувану нею політичну нестабільність. Можна також припустити, що швидке економічне зростання створює нові можливості для розвитку підприємництва і відповідно нові робочі місця, тим самим направляє на забезпечення власного добробуту ті амбіції і таланти, які в протилежному випадку могли бути використаними в дестабілізуючій політичній системі діяльності. Але дане припущення можна заперечити, аргументуючи це тим, що саме економічний розвиток містить у собі детермінанти дестабілізаційних процесів, оскільки ті самі зміни, які необхідні для задоволення прагнень, мають здатність породжувати нові прагнення. Швидке економічне зростання сприяє руйнуванню традиційних суспільних груп (сім'я, клас,) і тим самим збільшує «чисельність декласованих індивідів; сприяє виникненню груп бізнесменів, які швидко наростили капітал, але є погано адаптованими та погано асимільованими до існуючого ладу, але при цьому претендують на політичний вплив і соціальний статус, які є співмірними з їх новим економічним становищем; підвищує соціальну мобільність, що теж підриває суспільні зв'язки та сприяє прискореній міграції з сільських районів у міста, тим самим спричиняючи росту екстремізму; підвищує число людей, чий рівень життя знижується, тим самим збільшуючи розрив між багатими і бідними; вимагає загального обмеження споживання заради підвищення розмірів капіталовкладень, спричиняючи цим суспільне невдоволення; підвищує рівень освіти та охоплення засобами масової інформації, що призводить до зростання прагнень вище того рівня, який реально задовольнити; загострює регіональні та етнічні конфлікти через розподіл інвестицій і споживання; розширює можливості групової організації і тим самим дає ріст масштабам вимог,

які вони висувають уряду, до меж, коли уряд виявляється неспроможним їх задовольнити [11].

Зв'язок економічного розвитку, особливо, якщо він відбувається швидкими темпами, з політичною нестабільністю знайшов відображення в даній А. Токвілем інтерпретації Французької революції. Перед революцією, зазначав дослідник, «суспільний добробут зростав з небаченою досі швидкістю. У міру того, як росте, описаний мною, рівень добробуту, в людях, мабуть, нагромаджуються незадоволеність і неспокій», і «саме тим областям Франції, де був найбільш помітним прогрес, судилося стати головними осередками революції» [12]. Подібний же ріст економічного благополуччя передував, на думку істориків, Реформації, англійській, американській та російській революціям. Мексиканська революція також сталася після двадцяти років вражаючого економічного зростання. Висока кореляція темпів зміни ВВП на душу населення протягом семи років перед успішним переворотом з масштабним застосуванням насильства в таких переворотках спостерігалася в країнах Азії та Близького Сходу в 1955-1960 рр [13].

Існує безліч очевидних підтверджень взаємозв'язку між швидкими темпами економічного зростання і політичною нестабільністю (табл.№2). Однак, на більш загальному рівні зв'язок між ними не є прямим. У період 1950 -х р. кореляція між темпами економічного зростання і рівнем внутрішньодержавних конфліктів була негативною (-0,43). У Західній Німеччині, Японії, Румунії, Югославії, Австрії, СРСР, Італії та Чехословаччині спостерігалися дуже високі темпи економічного росту, але було дуже мало проявів внутрішнього незадоволення. У той же час в Болівії, Аргентині, Гондурасі і Індонезії спостерігалася висока смертність від внутрішніх конфліктів при дуже низьких, а в деяких випадках негативних, темпах економічного росту. Аналогічним чином кореляція для 70 країн темпів зростання національного доходу в 1935-1962 рр. з рівнем політичної нестабільності в 1948-1962 рр. склала -0,34; кореляція між зміною національного доходу і коливаннями стабільності для тих же країн в ті ж роки дорівнювала - 0,45. М. Нідлер виявив тенденцію в країнах Латинської Америки, яка показувала, що економічне зростання стало передумовою інституційної стабільності в країнах з високим рівнем політичної активності населення [14].

Таблиця №2 Швидкі темпи економічного росту і політична нестабільність. [15]

Річний ріст ВВП на душу населення	Смертність від внутрішньодержавних конфліктів в 53 країнах 1950-1962 на (1 млн. населення)				
	Відсутня	Низька 0,1-9,9	Середня 10-99	Висока 100-1335	Всього
Дуже високий 6% і вище	4	3	0	0	7
Високи 4-5,9%	0	6	1	2	9
Середній 2-3,9%	8	5	1	3	17
Низький 1-1,9%	3	4	6	1	14
Дуже низький, менше 1%	0	1	2	3	6
Всього	15	19	10	9	53

Ці суперечливі дані наводять на припущення, що зв'язок між економічним поступом і політичною стабільністю не є прямим. Залежність реально змінюється з рівнем економічного розвитку. З однієї сторони певний ступінь економічного зростання є необхідним, щоб виникли умови для можливості дестабілізувати політичну

систему, але проста апеляція до бідності не витримує критики, оскільки люди, які є реально бідними характеризуються байдужістю та апатичністю до участі в політиці, а також майже не піддаються дії впливу засобів масової інформації та інших стимулів, які могли б сформувані очікування, достатні для того, щоб підштовхнути людей до політичної активності. «Люди, у яких на першому місці стоїть проблема забезпечення базових потреб, - зазначає Ерік Хоффер, - відчувають страх перед оточуючим середовищем і не прагнуть до змін... Таким чином, ми можемо говорити про консерватизм обділених людей, і він є настільки ж глибоким, як і консерватизм привілейованих, і перший є настільки ж важливим чинником збереження існуючого суспільного ладу, як і останній» [16]. Подібно до того, як соціальна мобілізація необхідна, щоб появилось підґрунтя для дестабілізації, так і певний степінь економічного розвитку є необхідним для появи дестабілізуючих процесів.

З протилежної сторони розташовуються країни, які досягли порівняно високого рівня економічного розвитку, і високі темпи економічного зростання виявляються сумісними з політичною стабільністю. Негативні кореляції між економічним прогресом і нестабільністю, які наводяться вище, є значною мірою результатом поєднання в рамках одного дослідження високорозвинених і слаборозвинених країн. Економічно розвинені країни більш стабільні і мають більш високі темпи економічного росту у порівнянні із «країнами-аутсайдерами». На відміну від інших соціальних індикаторів, темпи економічного росту мають тенденцію до прямої, а не зворотної залежності від рівня розвитку держави. У бідних країнах, темпи економічного прогресу є не сильно пов'язаними із політичною нестабільністю: для 34 країн з ВВП на душу населення вище середнього кореляція між темпом економічного розвитку і смертністю від внутрішньодержавних конфліктів склала $-0,07$. Таким чином можна прийти до висновку, що залежність між темпом економічного поступу та політичною нестабільністю варіюється пропорційно до ступеня економічного розвитку. На низьких рівнях розвитку існує позитивний зв'язок, на середніх - істотного зв'язку не спостерігається, і на високих рівнях цей зв'язок стає негативним.

Економічний розвиток впливає на економічну нерівність, і тим самим на політичну нестабільність двома шляхами. По-перше, зазвичай багатство й доходи в бідних країнах розподілені менш рівномірно, ніж в економічно розвинених країнах [17]. У традиційному суспільстві така нерівність сприймається як частина природного порядку речей. Проте, соціальна мобілізація підвищує рівень розвитку світогляду, та імовірно неприйняття факту такої нерівності. Потік нових ідей ставить під питання колишній порядок розподілу і наводить на думку про здійсненність і бажаність більш справедливого розподілу доходів у суспільстві. Очевидним і логічним на шляху швидких змін є визначна роль держави у розподілі доходів. Але зазвичай влада належить саме тим, кому належать доходи. Таким чином, соціальна мобілізація перетворює традиційну економічну нерівність в стимул до силових методів зміни ладу. По-друге, в довгостроковому плані економічний розвиток призводить до більш справедливого розподілу доходів, у порівнянні з тим, який існує у традиційному суспільстві. У короткостроковому ж плані найближчим наслідком економічного прогресу часто виявляється зростання економічної нерівності. Досягнення швидкого економічного поступу концентруються в руках небагатьох груп, тоді як витрати розподіляються на все населення держави; в результаті - число бідних може зрости. Швидкий економічний розвиток сприяє зростанню інфляції; інфляційні ціни ростуть швидше ніж заробітні плати з подальшою тенденцією в напрямку збільшення нерівності в розподілі багатства. Вплив систем розвинувтих держав на слаборозвинені часто спонукає до заміни колективних форм володіння на приватну власність, а це, у свою чергу підсилює нерівність у розподілі ресурсів. Крім того, в менш розвинених суспільствах розподіл доходів у більш економічно розвинених районах, несільськогосподарському секторі у переважній більшості випадків є більш нерівномірним, ніж у сфері сільського господарства. В Індії серед населення яке займалося сільським господарством в 1950 р. 5% населення отримували 28,9% доходів, тоді як у сфері промисловості 5% населення отримували 61,5% доходів [18]. Оскільки ж загальний розподіл доходів є більш рівномірним в про-

мислових районах у розвинених країнах, остільки нерівність у розподілі доходів у несільськогосподарському секторі слаборозвиненої країни є набагато глибшою, ніж в такому ж секторі розвиненої країни. Економічний розвиток посилює економічну нерівність, при цьому соціальна мобілізація підриває легітимність. Таким чином, обидва ці аспекти економічного поступу разом сприяють політичній нестабільності. Окрім цього соціально-економічна нерівність впливає на досить широкий спектр життя суспільства. Чим більшим є показник нерівності тим більшим є рівень проблем в різних сферах суспільства. Тривалість життя, соціальний капітал, рівень освіти, кількість винаходів більші, а рівень самогубств, кількість злочинів і кількість в'язнів, рівень смертності серед дітей менші в країнах із меншим рівнем соціально-економічної диференціації суспільства [19].

Важливе місце у системі факторів політичної стабільності займає внутрішню суспільна диференціація. Будь – яке суспільство не є однорідним і складається з багатьох груп, які виокремлюють на основі численних відмінностей, але найбільша кількість конфліктів виникала на основі етнічної та мовної неоднорідності. Проблема етнолінгвістичних конфліктів у другій половині ХХ століття є однією із найактуальніших у різних сферах науки. Така увага до даного питання зумовлена в надзвичайній складності у розв'язанні такого роду конфліктів, які до того ж стали одним із найрозповсюдженіших джерел внутрішню суспільних протистоянь і політичної нестабільності (наприклад баскський, ольстерський, карабахський, грузинсько-абхазський, конфлікти в країнах Африки та Латинської Америки). Події останніх десятиліть чітко демонструють, що етнічні конфлікти часто виходять за межі внутрішньодержавних і навіть регіональних.

На теренах пострадянського простору конфлікти стали реальністю у зв'язку із загостренням міжнаціональних відносин які окреслилися у другій половині 80-х років. Перші сутички на етнолінгвістичній диференціації почалися весною 1986 року в Якутії, в грудні цього ж року – в Алма-Аті; згодом розпочалися демонстрації кримських татар в різних містах Узбекистану (Ташкенті, Бекабаді, Фергані та інших); почалась ескаляція етнічних конфліктів які призвели до кровопролиття (Сумгаїт, Фергана, Ош). Зона конфліктів почала розширюватися: з 1989 року виникло кілька зон конфліктів в Середній Азії, Закавказзі, пізніше етнічні конфлікти охопили Придністров'я, Крим, Поволжя та Середній Кавказ. Лише за період 1988-1991 років на етно-лінгвістичній основі на теренах теперішнього пострадянського простору відбулося більше 150 конфліктів, в тому числі близько 20 в яких були жертви серед населення [20].

Американський дослідник Дуглас М. Джонсон зазначає, що в сучасних реаліях (після розпаду СРСР) більшість конфліктів у світі будуть відбуватися не на ідеологічній основі, а підґрунтям виступатиме групова ідентифікація (раса, етнічне походження, національність).[21] Інший західний дослідник Г. Лапідус запропонував класифікацію конфліктів, яка є шляхом розпізнавання спільних та відмінних рис етнічних конфліктів: конфлікти із залученням аборигенних меншин (лезгини в Дагестані); конфлікти із втягненням общин імігрантів; конфлікти із залученням переселених меншин [22]. Більш змістово наповнену класифікацію міжетнічних конфліктів, з певним ступенем умовності, запропонував Я. Етінгер: 1) Територіальні конфлікти, які тісно пов'язані із з'єднанням роздроблених етносів. Їхнім джерелом виступають внутрішні сутички між владою та національно-визвольним рухом, яка користується політичною і військовою підтримкою сусідньої держави (Нагірний Карабах, Південна Осетія). 2) Конфлікти пов'язані з бажанням етнічної меншини реалізувати право на самовизначення у формі створення нового державного утворення (напр.. Абхазія). 3) Конфлікти пов'язані із відновленням територіальних прав депортованих народів. 4) Конфлікти в основі яких лежать претензії певної держави на частину території сусідньої держави (наприклад бажання Естонії та Латвії приєднати до себе частину Псковської області). 5) Конфлікти, джерелом яких є наслідки внесення «довільних» територіальних змін (проблема Криму). 6) Конфлікти, як наслідок зіткнення економічних інтересів, коли за офіційними національними протиріччями реально стоять інтереси правлячих політичних еліт, незадоволених

власною «часткою» у загальнонаціональній. 7) Конфлікти в основі яких лежать фактори історичного характеру, обумовлені традиціями багаторічної національно-визвольної боротьби проти метрополії. 8) Конфлікти зумовлені тривалим перебуванням депортованих народів. 9) Конфлікти, в яких за етно-лінгвістичними суперечками (яка мова повинна мати статус державної) часто приховуються більш глибокі протиріччя між різними національними меншинами (прикладом може бути Молдова). В чистому вигляді важко визначити кожен із цих типів, оскільки у більшості випадків конфлікти никають в результаті комплексу причин: етнічних, мовних, політичних, економічних [23].

Якщо розглядати виключно збройні конфлікти, то на теренах пострадянського простору виділяють три типи конфліктів: а) конфлікти, які викликані бажанням національних меншин реалізувати своє право на самовизначення; б) конфлікти, які зумовлені поділом колишнього союзного спадку; в) конфлікти, які прийняли форму громадянської війни.

Узагальнюючи вищезазначені типи конфліктів і порівнюючи їх з конфліктами, які відбулися з 1986 по 1996 роки на території колишнього Радянського Союзу, російський дослідник В. Амелін [24] подлив їх та прокласифікував наступним чином:

Місце/дата	Тип конфлікту	Число жертв
м. Алма-Ата, 1986 р.	Націоналістичні виступи казахської молоді	-
М. Сумгаїт (Азербайджан), 1988 р.	Політичний конфлікт (боротьба за суверенітет, вірмени-азербайджанці)	Понад 32 тис.
НКАО (Азербайджан) 1988-1991 рр.	Політичний конфлікт (боротьба за суверенітет, вірмени-азербайджанці)	100 тис.
Ферганська долина (Узбекистан) міста Кувасай, Комсомольськ, Ташла, Фергана, травень-червень 1989р.	Міжетнічний конфлікт: узбеки-турки(месхетинці)	112 тис.
Новий Узень (Казахстан) червень 1989р.	Міжетнічний конфлікт: Казахи-азербайджанці/лезгіни	4 тис.
Абхазія (Грузія) червень 1989р	Політичний та Міжетнічний конфлікт: абхази-грузини	12 тис.
М. Ош (Киргизія) червень-липень 1990 р.	Міжетнічний конфлікт: кигизи-узбеки	320 тис.
Південна Осетія 1989-1991 рр.	Політичний конфлікт(боротьба за суверенітет), який перейшов у міжетнічний конфлікт:	Понад 50 тис.
Осетинсько-Інгушський (Північний Кавказ) жовтень-листопад 1992 р.	Територіальний, міжетнічний конфлікт	583 тис.
Придністров'я (Молдова) червень-липень 1992 р.	Міжетнічний, територіальний, політичний конфлікт	200 тис.
Республіка Чечня	Міжнаціональний, політичний конфлікт:	Понад 60 тис.

Етнічний фактор зазвичай виступає в якості лінії окреслення протистояння, коли існуюча нерівність в певних сферах: соціальній, політичній, економічній тощо, - проходить по етнічних кордонах. Саме тому конфлікти, які відбулися на теренах СРСР і пострадянському просторі в переважній більшості носять етнічний характер [25].

Один із основоположників загальної теорії конфліктів Р. Дарендорф вважає, що концепція відкритого, вільного і демократичного суспільства не покладає кінець всім конфліктам і не вирішує в абстрактному плані всіх проблем та протиріч, які виникають у процесі суспільного поступу [26]. Цей висновок відповідає подіям,

які мали місце на пострадянському просторі, хоча варто зазначити, що характер цих конфліктів, в яких чітко видно протиріччя між національними меншинами та «корінним» населенням є доволі типовим. Як приклад можна згадати ситуації які виникали в країнах розвинутої демократії – це фламандське питання в Бельгії, проблема Ольстеру в Об'єднаному Королівстві, Корсики у Франції, Басків в Іспанії, Квебеку в Канаді.

Опираючись на індекси досліджень західних дослідницьких центрів та на вище зазначені дані можемо вивести групу соціально-економічних індикаторів політичної стабільності:

1. Рівень ВВП на душу населення(класифікація країн за рівнем ВВП на душу населення від Світового Банку) [28]

Класифікація країн	Багаті держави	Держави з рівнем ВВП вище середнього	Держави з рівнем ВВП нижче середнього	Бідні держави
Значення ВВП на душу населення в USD	12 616 \$	4 085\$-12 615\$	1 036\$-4 084\$	менше 1 036\$
Значення індикатора	4	2-3	0-1	0

2. Класифікація країн на основі показників нерівномірності розподілів доходів (на основі показників індексу Джинні). [29]

Класифікація Країн	Держави з низьким показником нерівності	Держави з середніми показниками нерівності	Держави з показниками нерівності вище середнього	Держави з високими показниками нерівності
Значення індексу Джинні	0-30	31-39	40-49	більше 50
Значення індикатора	4	3	2-1	0

3. Динаміка росту ВВП за рік.

Річний ріст ВВП на душу населення	Позитивний прогноз зростання реального ВВП на душу населення (більше 3,9%)	Позитивний прогноз зростання реального ВВП на душу населення (до 3,9%)	Прогноз «нульового» росту ВВП	Прогноз падіння ВВП або існує значний ризик падіння, але не перевищує 4%;	прогноз падіння ВВП на душу населення більш ніж на 4%
Значення індикатора	4	3	2	1	0

4. Етнічна фрагментація суспільства – визначається Індексом етнічної фрагментації (по шкалі від 0 до 100).

Рівень фрагментації	Низький	Середній	Високий
Значення Індексу	Менше 30	30-50	Понад 50
Значення індикатора	2	1	0

5. Статус етнічних меншин. (визначаються показники економічної та політичної дискримінації відносно меншин; визначається згідно останніх оцінок Minorities at Risk Project по шкалі від 0 (відсутня дискримінація) до 4 (крайній рівень дискримінації меншин) [29].

Рівень дискримінації	Низький/нульовий	Середній/значний	Високий
Значення оцінок від MRP	0-2	3	4
Значення індикатора	2	1	0

Бібліографічні посилання

1. Haendel D., West Gerald T., Meadow Rober G. Overseas Investment and Political Risk. Philadelphia. The Foreign Policy Research Institute / D. Haendel, T. West Gerald, G. Meadow Rober. 1975. – P. 61–72.
2. Офіційний сайт Political Instability Task Force [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://globalpolicy.gmu.edu/political-instability-task-force-home/>
3. PITF Phase V Findings (through 2004) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://globalpolicy.gmu.edu/pitf/>
4. The Fund for Peace [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fundforpeace.org>
5. The EIU [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eiu.com/public/>
6. Russett B. M. World Handbook of Political and Social Indicators / Bruce M. Russett et al. – New Haven : Yale University Press, 1964. – P. 273.
7. Reid E. The Future of the World Bank. Washington / Escott Reid. – 1965. – P. 64–70.
8. Хантингтон С. Политический порядок в меняющихся обществах / С. Хантингтон. – М. : Прогресс-Традиция, 2004. – 480 с.
9. Gurr T. The Conditions of Civil Violence: First Tests of a Causal Model / Ted Gurr, Charles Ruttenger. – Princeton : Princeton University, Center of International Studies, Research Monograph –№. 28. –1967. – P. 66–67.
10. Lipset S. M. Political Man / Seymour Martin Lipset. – Garden City, N.Y. : Doubleday, 1960. – P. 68
11. Conroe W. W. A Cross-National Analysis of the Impact of Modernization Upon Political Stability / Wallace W. Conroe. – San Diego State College, 1965. – P. 65–73, 86–87.
12. Olson M. Jr. Rapid Growth as a Destabilizing Force / Mancur Olson, Jr. // Journal of Economic History, 23 (Dec. 1963). – 532 p.
13. Токвиль А. Старый порядок и революция / А. Токвиль. – М. : Московский философский фонд. 1997. – Ст. 138. – С. 140–141.
14. Brinton C. The Anatomy of Revolution / Crane Brinton. – New York : Vintage, 1958. – P. 264.
15. Needier M.C. Political Development in Latin America: Instability, Violence, and Evolutionary Change / Martin C Needier. – New York : Random House. – Ch. 5.
16. Russette B. World Handbook of Political and Social Indicators / Russette B. et al. – New Haven, 1964.
17. Hoffer E. The True Believer / Eric Hoffer. – New York : New American Library, 1951. – P. 17.
18. Kuznets S. Qualitative Aspects of the Economic Growth in Nations: VIII. Distribution of Income by Size / Simon Kuznets // Economic Development and Cultural Change, 11 (Jan. 1963). – P. 68
19. Kuznets S. Qualitative Aspects of the Economic Growth in Nations: VIII. Distribution of Income by Size / Simon Kuznets // Economic Development and Cultural Change, 11 (Jan. 1963). – P. 46–58.
20. The Equality Trust [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.equalitytrust.org.uk
21. Мукомель В. Союз распался – межнациональные конфликты остались / В. Мукомель, Э. Паин, А. Попов // Независимая газета. – 1992. – 10 января.
22. Джонсон Д. М. О программе разрешения межнациональных конфликтов / Дуглас М. Джонсон // Кентавр – 1992. – март-апрель. – С. 83.
23. Balancing and sharing power in muemilthnic societies. Summary of a Workshop. – Washington D. C. : National Academy Press, 1993. – P. 7.
24. Этингер Я. Межнациональные конфликты в СНГ и международный опыт / Я. Этингер // Свободная мысль. – 1993. – № 3. – С. 89.
25. Амелин В. Этнополитические конфликты: типы и формы проявления, региональные особенности [Електронний ресурс] / В. Амелин – Режим доступу : <http://credonew.ru/content/view/46/21/>
26. Овчинников В. С. Политические конфликты и кризисные ситуации / В. С. Овчинников // Социал-полит. науки. – 1990. – № 10. – С. 58.
27. Дарендорф Р. Элементы теории социального конфликта / Р. Дарендорф // Социс. – 1994. – № 5. – С. 142–147.
28. GDP per capita (current US\$) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD>
29. The world factbook [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2172rank.html>
30. The MAR Project [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cidcm.umd.edu/mar/>

Панарин А. С. Социальные и экономические индикаторы политической стабильности

Проблематика политической стабильности является одной из важнейших исследовательских проблем современной политической науки. Вопрос политической стабильности не возникает сама по себе - давление среды, как внутренней так и внешней, на политическую систему является тем условием, которое заставляет существующую власть искать новые способы и источники стабилизации системы. Одним из важнейших аспектов исследования данной проблемы является определение факторов и формирование системы индикаторов, которые влияют на формирование политической стабильности и позволяют дать приблизительную оценку ее состояния. В данном исследовании, на основании анализа исследований западных ученых и политической практики сделана попытка определить особенности влияния социальных и экономических

факторов (уровня экономического развития, динамики роста ВВП, социально-экономического неравенства и этно-лингвистической фрагментации) на политическую стабильность.

Ключевые слова: политическая стабильность, факторы политической стабильности, индикаторы политической стабильности.

Panarin A. Social and economic indicators of political stability

The issue of political stability is one of the most important research problems of modern political science. The issue of political stability does not occur by itself – pressure of an internal and external environment on the political system is the condition that makes the existing power to find new ways and sources of stabilization system. One of the most important aspects of this problem is to determine the factors and the formation of a system of indicators that influence the formation of political stability and will make it possible to give a rough estimate of its condition. In this study, based on analysis of studies of Western scholars and political practice, it was attempted to identify the peculiarities of the social and economic factors (level of economic development, the dynamics of GDP growth, socio-economic inequality and ethno-linguistic fragmentation) on political stability.

Key words: political stability, political stability factors, indicators of political stability.

Надійшла до редколегії: 20.03.2014

УДК 324

Т. В. Воронова

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ВПЛИВ ПОЛІТИЧНОГО ІМІДЖУ НА ВИБОРЧИЙ ПРОЦЕС

Розглянуто політичний імідж, як головний інструмент отримання влади у виборчому процесі в Україні. Суть політичного іміджу лежить в природі соціального стереотипу і його впливу на масову свідомість, тому імідж політичного лідера створюється на ґрунті специфічного сплетіння інформаційних, емоційно-комунікативних і діяльнісних чинників.

Ключові слова: політичне лідерство, політичний імідж, виборчий процес, виборчі технології, громадська думка

Імідж є надзвичайно складним феноменом, який створюється на ґрунті надто специфічного сплетіння інформаційних, емоційних і діяльнісних чинників. Це поєднання раціональних та ірраціональних чинників впливу на суспільну та індивідуальну свідомість потребує комплексного, системного підходу до вивчення цих проблем на основі використання як наукових методів політологічних і соціо-психологічних досліджень, так і творчих методів. Вивчення іміджу, як головного інструменту в виборчих технологіях, дозволяє легітимним чином отримати політичну та державну владу, стає першочерговою задачею для політологів [4, с. 14]. Необхідність вести виборчу кампанію за для отримання політичної влади ставить перед вченими нові задачі вироблення методів отримання влади шляхом легітимних виборів. Також слід зазначити про важливість та зростання уваги до виборчих технологій на місцевому рівні, через те, що місцевий рівень є певною ланкою на шляху до загальнонаціональних органів влади. Діяльність на посадах місцевого рівня надає змогу створення загальнонаціонального іміджу для себе чи для певної політичної сили. Тобто успішний політичний діяч на місцевому рівні може пізніше бути символом успішності певною політичної сили чи громадської організації на національному рівні. Необхідність створення іміджу та підтримання його в очах виборців в сучасній політиці вже не піддається сумніву. За умов коли засоби масової інформації мають величезний вплив на вподобання та волевиявлення народу імідж є головним елементом політичних технологій, який має на меті створення певного, симпатичного для виборців образу політичного діяча. Зважаючи на той факт, що серед сучасних світових тенденцій має місце процес демократизації політичних систем, та відповідно проведення чесних та прозорих виборів, стає зрозумілим, що лише через процедуру виборів політичного діяча, який прагне політичної влади, може бути допущений до керування державою, тобто державною владою. В сучасній Україні постає питання вивчення іміджу та технології ство-